

LA HISTORIOGRAFIA GIRONINA DE LA RESTAURACIÓ

BORJA VILALLONGA

Universitat Autònoma de Barcelona

PRELIMINAR

Durant el període de la Restauració a Espanya, s'afaiçonaren unes dinàmiques historiogràfiques molt característiques, que tingueren un gran desplegament en el fet històric nacional de la Guerra de la Independència. Aquestes dinàmiques nacionals s'acompanyaren de les dinàmiques pròpies del món local.¹ Segueixen els mateixos patrons que les nacionals: el retorn a les fonts des d'un positivisme instrumentalitzat, una ideologia oficial subterrània que guia les interpretacions i la tria de les fonts i una ruptura amb el bagatge científic històric anterior. La idea principal que guià les històries locals de la Guerra de la Independència fou la superació dels treballs passats. En el cas de Girona, hi havia la voluntat ben manifestada pels seus membres de construir allò que encara no s'havia construït: la història definitiva dels setges de Girona. Els mètodes foren absolutament positivistes, però al rerefons hi havia la ideologia que marcava el camí. Com al marc nacional, es retornà a les fonts. Emili Grahit en fou l'artífex. Però aquest retorn a les fonts

¹ HOCQUELLET, 2008: CXIX. A diferència del que afirma Hocquellet, per al cas gironí aquest desvetllament no arribà a la tardana data de 1908 (el centenari de la guerra), sinó que es produí ja al decenni de 1880. Si bé que el plantejament d'una «[...] història local [que] alcanzó envergadura de historia nacional [...]» és molt correcte, l'afirmació de Hocquellet crea un buit de gairebé trenta anys, el cor fundacional de la Restauració. Verament, aquest autor s'està referint al cas particular de la Guerra de la Independència, mes el centenari s'hauria de concebre com la culminació d'un procés que es conformà al llarg de tota la Restauració. Per al marc teòric general sobre la construcció nacional al món local i a la regió vegeu els treballs de referència per al nacionalisme espanyol a NÚÑEZ SEIXAS, 2001 i ARCHILÉS, 2006.

s'acompanyà d'una ruptura radical amb el passat i, a diferència dels autors de les grans obres de la Guerra de la Independència,² s'afaiçonà un aïllament historiogràfic. El nacionalitzat món local historiogràfic gironí no reflectí mai als seus treballs els resultats de les grans obres coetànies; tampoc cercà de contestar les grans obres pretèrites, ja fossin espanyoles, ja fossin catalanes. Com si fos un any zero, Emili Grahit i Enric Claudi Girbal prescindiren de la resta de la historiografia, passada i present. Es tancaren dins una font, gironina, i dins un discurs, espanyol i espanyolista.

Aquestes característiques menaren l'historiador gironí Lluís M. de Puig el 1976 a identificar aquesta historiografia gironina de la Restauració amb l'etiqueta d'«Escola de Girona».³ Hom es pregunta si es poden considerar ambdós autors dins una hipotètica escola historiogràfica gironina. Si es té en consideració el nombre de membres i els deixebles posteriors, la resposta és negativa. No va poder existir una escola historiogràfica gironina; existiren dos historiadors rellevants en l'estudi de la Guerra de la Independència a Girona i la seva regió. No tingueren cap deixeble. I, mentre que Girbal era historiador –i cronista oficial de la ciutat, per la qual cosa tocava d'altres temàtiques històriques–, Grahit era un advocat i polític de professió, afeccionat a la història. Les individualitats tenen molta més importància ací que un inexistent col·lectiu d'historiadors. Per contra, sí que existí una generació de gironins, la dels fills dels defensors el 1808 i 1809. La intel·lectualitat que es formà fou el col·lectiu que aixoplugà l'activitat històrica de Grahit i Girbal. És l'únic col·lectiu en el qual hom pot inserir-los, en el si, ben evidentment, d'una generació i les seves xarxes epistemològiques.

LA HISTÒRIA MONUMENTAL DE «LOS SITIOS»: EMILI GRAHIT

Sens cap mena de dubte, l'historiador que ha passat per ésser el més prestigiós i conegut dels setges de Girona fou i és Emili Grahit i Papell

² HOCQUELLET, 2008: CXVIII

³ PUIG, 1976: 171-176. Per definir aquesta escola historiogràfica emprà els qualificatius de «positivista» i «romàntica». Verament, el qualificatiu «romàntic» és absolutament excentrat en aquest cas; el de positivista es pot acceptar amb alguns matisos que cal aplicar a Girbal.

(1850-1912). Probablement, és un dels millors representants, ensems amb Enric Claudi Girbal, dels homes de la seva generació. Tot el seu perfil hi respon, per bé que molts aspectes de la seva vida no puguin ésser encara coneguts.⁴ Llicenciat en dret administratiu per la Universitat de Barcelona el 1871, de l'estada a la ciutat comtal hom en pot recollir la seva vinculació als cercles intel·lectuals de la Renaixença, especialment la Jove Catalunya. Col·laborà amb l'òrgan del moviment, *La Renaixensa*, amb una certa assiduitat durant els primers temps. Retornat a Girona el 1873, emprengué l'exercici de l'advocacia, alhora que començava a cultivar la seva faceta d'historiador afeccionat i a introduir-se amb força dins el món polític i intel·lectual gironí. Així, el 1872 ja era per entre els fundadors de l'Asociación Literaria de Gerona i el 1876 feia reviure la Sociedad Económica de Amigos del País, de la qual ocupà el càrrec de censor, i el 1905 el de president. La seva vinculació amb el món gironí li féu perdre a poc a poc els lligams amb els cercles barcelonins que havia freqüentat anys abans. Aquesta evolució de Grahit comportà l'abandonament de les seves idees de joventut. La principal conseqüència fou la seva separació del moviment catalanista. Per tradició familiar, Grahit pertanyia a l'òrbita del Partit Liberal,⁵ si bé el seu discurs no es corresponia a la del liberalisme progressista. El seu distanciament i, més tard, enfrontament obert amb el moviment catalanista –en construcció– eixit de la Renaixença suposà un alineament amb el nacionalisme espanyol. En realitat, hom ha de tenir en compte que la sociabilitat de la Renaixença de la seva joventut es corresponia al liberalprovincialisme, això és, un regionalisme català espanyolista de cultura política liberal.⁶ Tanmateix, el provincialisme que exaltava Grahit no era, ni molt menys, liberal. Pertanyia a un altre discurs polític, atès que aquell liberalprovincialisme, lligat a la Renaixença, ja no tenia cap efecte entre aquells homes de la Restauració. N'havia quedat únicament el regionalisme fortament espanyolista. Grahit negava tota unió de les quatre províncies catalanes. Igualment, situava la història, la natura i els costums de la «región gerundense» dins Espanya, i no pas dins Catalunya. La província de Girona era distinta i separada de qualsevol altra entitat dins

⁴ NADAL, 2003: 57.

⁵ Aquesta dada no ha pogut ésser corroborada per les fonts.

⁶ MICHONNEAU, 2005: 200.

la nació espanyola.⁷ Grahit havia passat a nodrir les files de l'espanyolisme, almenys la d'un espanyolisme sense sensibilitat catalana –però sí que tenia una sensibilitat regional gironina. D'altra banda, la seva voluntat política es palesa en la seva activitat com a alcalde de Girona entre 1887 i 1891. La convulsa política municipal gironina causà el seu nomenament com a president de la corporació, que dirigí fins a la seva dimissió el 25 d'abril de 1891. Les discussions i els enfrontaments polítics existents el portaren a abandonar el càrrec, amb un cert compliment de la política de l'alternança política que existia durant el sistema de la Restauració. Amb tot, seguí a la política activa i conservà l'acta de regidor durant llarg temps,⁸ sense que això evités una crítica al règim municipal.⁹

La tasca en tant que historiador no divergia del model polític que seguia en la vida pública. L'obra històrica de Grahit s'emmotlla en els paràmetres de la ciència històrica sota la Restauració. Emili Grahit, tal com hom ha

⁷ Les revelacions de Grahit palesen la seva ruptura amb qualsevol regionalisme catalanista: «Si yo dispusiera de tiempo bastante, os contaría, señores, la historia de la región gerundense. La veriais con vida propia, contraria a los movimientos de otras regiones, y siempre dispuesta a sacrificarse por la patria. [...] Veriais sus instituciones municipales, que bien pudieran servir hoy como tipo, reformadas con arreglo á las exigencias de los tiempos; veriais sus parlamentos, sus sinodos y hasta sus instituciones peculiares en el derecho civil; y en fin veriais como realmente la naturaleza, las costumbres y la historia, evidencian que la región gerundense ha de ser, dentro de la nación española, una provincia, distinta y separada, sin dependencia ni sujecion á otra alguna.». La nota que penja d'aquest paràgraf no deixa cap mena de dubte de l'espanyolisme de Grahit: «Las grandes provincias propenden fácilmente al separatismo. Los gobiernos deben rechazar la tendencia barcelonesa de suprimir las provincias de Gerona, Tarragona y Lérida. La centralización de Barcelona, sería terrible y acabaría de absorver la poca vida que les queda á las regiones catalanas. El recuerdo de la antigua Generalidad ó Diputación nada tiene de glorioso, y si fué exigente en el cobro de tributos, ni una sola mejora, ni un palmo de carretera dió en cambio á Cataluña, después de haber derramado el oro en luchas de carácter separatista. Debe distinguirse entre las aspiraciones de Barcelona y las del resto del principado.» (GRAHIT, 1897: 19-20). Hom constata una rèplica velada a les Bases de Manresa de 1892.

⁸ NADAL, 2003: 60-63.

⁹ Si el sistema de la Restauració ja era oligàrquic en si, les idees de Grahit proposaven un major tancament de sistema pel que fa als municipis. Advocava per suprimir els municipis de menys de 2.000 habitants. Volia la creació de consells municipals que escollissin l'alcalde i els regidors dels consistoris municipals. Aquests consells s'havien d'elegir de la següent manera: la meitat dels seus membres per sufragi universal directe; una quarta part serien exalcaldes que conservarien el càrrec de conseller de manera vitalícia; i la resta eixirien d'un col·legi electoral format pels majors contribuents i les grans il·lustracions municipals. (GRAHIT, 1897: 19-20).

dit, emprava el positivisme com a mètode científic històric. La majoria de les seves obres d'història dels setges de Girona tenen una guia positivista. Això no obstant, hom pot conèixer la lectura, la interpretació que oferí sobre aquell esdeveniment històric, que ja es descriurà més endavant. Aquesta interpretació, pròpia del discurs oficial de la Restauració, podria ésser considerada dins la ideologia del nacionalcatolicisme.¹⁰ Verament, el nacionalisme espanyol de Grahit és conservador. La seva possible adscripció al Partit Liberal és causa d'alguns elements o processos que, en aquest estadi de la recerca, no han pogut ésser esbrinats. Sigui com sigui, la història que confegeix Grahit és conservadora i nacionalcatòlica: s'exalcen uns valors concrets –religiosos– i unes causes específiques –que no corresponen a les canòniques causes establertes per la historiografia liberal espanyola anterior a 1868. En el fons, el discurs històric de Grahit correspon a un discurs històric nacional oficial, que agrupa tant els conservadors com els liberals.¹¹

A diferència dels grans autors positivistes nacionals de la Guerra de la Independència, el positivisme de Grahit el convertí en un compilador més que no pas un historiador. La seva tasca, confessada a la seva monumental obra de 1.600 pàgines dedicades als setges de Girona el 1808 i 1809, fou la d'agrupar el màxim de fonts a les quals havia tingut accés i publicar-les per a un estudi posterior: «No nos proponemos escribir la historia de los sitios de Gerona; nuestra idea es dar tan solo á la imprenta una numerosísima reunión de noticias y documentos, para que otros puedan hacerlo.»¹² Grahit *compilava* les fonts existents a l'àmbit local gironí i deixava, immodestament, a mans d'un historiador de l'avenir la feina de construir el relat i el discurs històric a partir del que ell havia recopilat. En un principi, davant la tasca d'un compilador, fóra ben complex d'entreveure algun esbós d'ideologia i interpretació històrica. Mes no fou així. A l'article final de la sèrie de 1880-1881 i al discurs del certamen de l'Asociación Literaria de Gerona de 1896 és possible de trobar una interpretació de Grahit sobre els setges. Més endavant hom hi retornarà per al seu estudi.

¹⁰ Segons el que ha teoritzat Álvarez Junco (ÁLVAREZ JUNCO, 2001: 433-464).

¹¹ Aquest discurs oficial cristal·litzà a la Real Academia de la Historia, presidida per Cánovas del Castillo entre 1882 i 1897, independentment de l'adscripció *partidista* –més que no pas ideològica– dels seus membres (PELLISTRANDI, 2004: 128-131).

¹² GRAHIT, 1894 (I): 10.

Mantes obres deixà l'advocat i polític gironí per al coneixement dels setges. La majoria d'elles es troben a les pàgines de la *Revista de Gerona*. Començà amb algun estudi sobre fets puntuals de l'ocupació napoleònica de la ciutat, com el «Paso de la Reina de Etruria por la ciudad de Gerona en 1808» (1876-77), o «La Gazette de Gironne» (1878). Tracten els anys immediatament anteriors o posteriors a la capitulació gironina. Grahit, encara, no s'atrevia a entrar de ple al fet històric dels setges. Entre 1880 i 1881 es publicà a la dita revista una sèrie d'articles titulats «Del levantamiento de Gerona, en 1808 á favor de la independencia patria». En aquest cas, l'autor aborda l'aixecament antifrancès de 1808 a Girona i els dos primers setges d'aquell mateix any que patí la ciutat. Tampoc, de nou, gosa d'historiar el setge de 1809. Això no es consumà fins el 1894, tretze anys després. Grahit havia de recopilar. Tenia la ferma voluntat de conèixer i presentar totes les fonts primàries a les quals pogués accedir. Mentrestant, publicà a la *Revista de Gerona* una breu història de «Las murallas de Gerona» (1889) i un estat de «La plaza de Gerona en 1794» (1889). Semblantment, desvetllà una de les seves fonts principals per a la magna obra que preparava en un article de 1890: «El general Don Blas de Fournás y su Diario del sitio de Gerona en 1809». Finalment, el 1894 arribaven els dos volums sobre els setges de Girona. Grahit evità de qualificar l'obra d'«Història»: *Reseña histórica de los sitios de Gerona en 1808 y 1809*. Tot i que la narració comença amb els fets de la Guerra Gran, Grahit dedica més de 900 pàgines al setge de 1809, del qual encara no havia dit gairebé res.¹³ Ben aviat, es publicà el susdit resum dels dos volums de la *Reseña histórica* el 1896, amb els passatges més importants. En suma, unes 1.600 pàgines passaren a ésser 239 pàgines. Clouen la bibliografia de Grahit el discurs del mateix any 1896; un article de 1902 confegit a partir d'una part de la documentació de la junta de Gerona («La Junta de Gerona en sus relaciones con la Cataluña en 1808 y 1809») i publicat a la *Revista de la Asociación Artístico Arqueológico Barcelonesa*; un article de to sentimental, «Recuerdos del Sitio de Gerona. La última salida», publicat el 1905 a *Armonía*; i un article inèdit que Josep Grahit i Grau, fill de l'historiador, publicà el 1959, en el si del 150è aniversari dels

¹³ Això no obstant, Grahit havia fet sengles incursions al fet històric del setge de 1809 a «Recuerdos del sitio de Gerona de 1809», publicat el 1862 a l'òrgan gironí del Partit Liberal *La Lucha*, i a «La capitulación de Gerona en 1809», publicat a la *Revista Histórica* el 1876. No són, emperò, treballs d'entitat com els que segueixen.

setges. Es palesa la dedicació d'Emili Grahit vers el fet històric dels setges de Girona i les seves contribucions al seu coneixement, si bé que cal traçar una divisió entre la producció finisecular del vuit-cents i la del novell nou-cents. La del nou-cents ja s'emmarcà en un context canviant quant a la percepció del mite i del fet històric dels setges, la qual cosa també canvia el tractament i enfocament que l'autor donà a aquests treballs, que presenten un cert exhauriment i unes mostres de fatiga.

A llarg de tots els estudis susdits, Grahit treballà normalment amb les mateixes fonts. És a la breu introducció de la *Reseña histórica* de 1894 on hom troba l'única llista més o menys unificada de les fonts que Grahit emprà per a aquella obra, o que havia emprat per a obres anteriors. La majoria d'elles tenen una procedència única: l'Arxiu Municipal de Girona. La tasca de Grahit s'havia centrat a la recerca de les fonts originals que es trobessin dins l'arxiu. Algunes de les fonts foren fonamentals per al treball de Grahit i hi basa tot el pes de les seves recerques. Així, hom troba els manuals d'acords de l'Ajuntament de Girona –que ja havia emprat abundantment per a la seva sèrie d'articles «Del levantamiento de Gerona, en 1808 á favor de la independencia patria»– i els exemplars del *Diario de Gerona* per als anys de 1808 i 1809. Són dos dels tres pilars de Grahit.¹⁴ El tercer pilar fou una troballa inesperada de l'autor dins el mateix arxiu: «En el mismo archivo tuvimos la fortuna de encontrar otro arsenal de / noticias y documentos, con los trabajos, apuntes y notas que para escribir una obra semejante á ésta tenía reunidos D. Blas de Fournás, uno de los principales defensores de Gerona. Forman cinco volúmenes, tres encuadernados y dos solo en paquetes. Los tres primeros encierran, una copia de multitud de documentos relativos al sitio de 1809, extractos del *Diario de Gerona*, copia de documentos y curiosidades de fecha posterior aunque pertenecientes al asunto y un extracto de la obra de P. Ferrer titulada *Barcelona Cautiva*¹⁵ en todo lo que en ella se ocupa del mismo sitio. Los dos paquetes encierran un *dietario* de las operaciones militares hasta el 4 de septiembre, con muchos apuntes y relaciones; y el segundo la correspondencia mediada entre Fournás y varios jefes militares y justicias de los pueblos, parte originales y parte en

¹⁴ GRAHIT, 1894 (i): 8-9.

¹⁵ Es refereix a l'obra de Ramon Ferrer, de 1815, que també és un recull de documentació sobre la Guerra de la Independència a Catalunya.

un estenso y minucioso copiadore.»¹⁶. Grahit havia trobat el més gran suport que podia imaginar. Un compilador anterior li havia facilitat a bastament la feina. Beu en gran manera l'historiador del llegat de Blas de Fournás. Fins i tot hom s'ha de plantejar si podria haver existit aquest Emili Grahit sense els cinc volums de documentació del militar, que el 1864 la vídua d'aquest donà a l'Ajuntament de Girona.¹⁷ La complexitat de la seva missió s'alleugeriria i passava a ésser un continuador del treball de Fournás. És per això que Grahit no s'estava d'afirmar, amb un cert orgull: «Para la coordinación de nuestro trabajo, hemos prescindido por completo de la multitud de reseñas históricas en nuestros tiempos publicadas, acerca los sitios de Gerona en 1808 y 1809 y nos hemos concretado á los documentos originales, y á las publicaciones y obras debidas á los mismos que fueron actores ó testigos de tan grandiosos acontecimientos [...]».¹⁸ En aquesta línia s'emmarca l'ús de les altres cròniques dels actors dels setges: Bucher (*Diario del sitio de la plaza de Gerona en Cataluña del año de 1809*, editat el 1814), Cúndaro (*Historia político-crítico militar de la plaza de Gerona*, inèdita, publicada el 1887 a la *Revista de Ciencias Históricas*), de Haro (*Historia del sitio de Gerona de 1815*, i *Relación histórica de las defensas de Gerona en 1808 y 1809*, de 1820), Lafaille (*Memoire sur la campagne du Corps Armées des Pyrenées Orientales commandes par le General Autresme en 1808, suivi d'un préces des campagnes de Catalogne de 1808 à 1814, et de notes historiques sur les sièges de Barcelone et de Gérone*, de 1826), Minali (*Historia militar de Gerona*, de 1840) i Nieto Samaniego (*Memorial histórico*, de 1820).

Per bé que pot semblar que Grahit és sincer en les seves fonts, no és així. L'historiador positivista es vol presentar net i lliure de tota influència ideològica. La citada afirmació de l'historiador amaga justament el coneixement de les obres sobre els setges anteriors o contemporànies a la seva. Grahit coneix molt bé les obres anteriors o coetànies a la seva. L'aparentment actitud estrictament positivista de l'autor no és una dinàmica desconeguda en aquella època. Els autors coetanis d'àmbit nacional foren uns fermes positivistes.¹⁹ Amb tot, els grans autors de la Guerra de la

¹⁶ GRAHIT, 1894 (i): 9.

¹⁷ GRAHIT, 1890: 24.

¹⁸ GRAHIT, 1894 (i): 8.

¹⁹ HOCQUELLET, 2008: CXVIII-CXIX.

Independència durant la Restauració no arribaren a l'extrem de menystenir les obres d'altres historiadors, cosa que sí que féu Grahit des del seu món local. Aquesta volguda ignorància de les obres d'historiadors anteriors i coetanis és falsa. Grahit coneix molt bé aitals obres, però les amaga a fi de maximitzar els seus mèrits d'historiador investigador positivista. El que ell imagina com una fortalesa –la de basar-se o dir que es basa únicament en la font– és, en realitat, una feblesa de la seva condició d'historiador, atès que no era un mètode absolutament vàlid en aquell panorama historiogràfic. I és que els autors coetanis no solament anaren a cercar la font, sinó que tingueren en una gran consideració les obres anteriors i coetànies; les analitzen i critiquen científicament, per tal d'identificar els punts febles, els oblots i les incorreccions que contenen, alhora que detecten les tesis dels autors. Es revisa la *Historia del levantamiento, guerra y revolución de España* (1835) de Toreno; Grahit no ho féu. Toreno tractà els setges a la seva obra i Grahit, amb la informació de la qual disposava, podia haver revisat en profunditat l'obra del liberal. Verament, fou un altre autor català, no eixit del món local, qui s'encarregà de realitzar aquesta tasca.

Malgrat aquestes mancances, Emili Grahit féu una important aportació historiogràfica per al coneixement de les fonts primàries locals del fet històric dels setges de 1808 i 1809, si bé que no fou, ni molt menys, el primer a emprar-les. La feina de Grahit no era exempta d'una certa vanitat que es troba al rerefons de les pàgines introductòries de la seva *Reseña*. Com que Grahit no cita cap historiador de la Guerra de la Independència i com que menysprea els historiadors anteriors per parcials i per no conèixer bé les fonts primàries, Grahit es pot erigir com el gran historiador dels setges, clau i determinant. Això és un missatge per a un món local, en el qual el gironí podia tenir un prestigi gràcies a aquesta habilitat encobridora d'uns suposats «competidors». Si els grans autors de la Guerra de la Independència són inexistents per al coneixement històric dels setges de 1808 i 1809 i Toreno ja està superat per la recerca històrica i l'ardu treball positivista, solament queda Grahit com el gran historiador. La modèstia de Grahit a les pàgines introductòries amaga, en el fons, un absoluta vanitat en tant que historiador.²⁰

²⁰ GRAHIT (i), 1894: 8-9.

Deixant de banda les ocultacions de Grahit, el seu treball de compilador tampoc no és exempt d'errors de metodologia notables, que ja no es poden disculpar en uns temps que començava a ésser habitual la pràctica de les referències. Tot tenint un esperit molt meticulós i curós en la presentació de les fonts a la *Reseña histórica* de 1894, no assenyalava a cap de les 1.600 pàgines l'origen dels documents. Es limita a donar una mínima estructura a l'ordre de les fonts. Aquesta estructura es basa en una crònica del dia a dia dels setges. Cada dia incorpora un extracte del *Diario de Gerona* referent a aquell dia, un apartat titulat «Sucesos del sitio», on s'amalgamen tots els documents trobats per Grahit i, si s'escau, un apartat titulat «Noticias de la actual provincia de Gerona», o de qualsevol altre indret d'Espanya. Si Grahit hagués inclòs les referències de tot el material utilitzat, la *Reseña histórica* seria una excel·lent guia del fons dels setges de 1808 i 1809 de l'Arxiu Municipal de Girona.

Grahit era plenament inserit dins el discurs històric nacionalcatòlic, tal com ho demostra l'actitud patriòtica popular dels gironins: «Dos veces intentaron los aguerridos ejércitos de Napoleón sofocar el movimiento patriótico de nuestra ciudad y en ambas fueron vencidos y humillados al pié de nuestros muros. Poco les importó á nuestros abuelos que el ejército español fuese varias veces derrotado en las batallas campales que se dieron: ellos sin amedrentarse, continuaron organizando y sosteniendo la lucha, apesar de hallarse en un rincón de la península y muchas veces incomunicados con el ejército y con el gobierno de la na- / -ción; ofreciendo al fin á la admiración del mundo entero, el sacrificio inmenso del memorable sitio de 1809. La defensa de Gerona contribuyó extraordinariamente á dar fé en la victoria que al fin se alcanzó como término de la guerra de la independencia [...]».²¹ És a dir, Girona s'aixeca plenament voluntària per defensar la pàtria espanyola, només la pàtria espanyola. No apareix la llibertat. La defensa gironina i la seva fervor patriòtica fou obra exclusiva dels gironins i les seves institucions. És la mateixa conclusió a la qual arribava a la fi dels articles dedicats al «Levantamiento de Gerona»:

«Hemos visto por último gobernarse Gerona por si misma, cubrir con los pechos de sus hijos los muros de su estenso recinto, sufragar todos los

²¹ GRAHIT, 1894 (II): 764-765.

gastos de la guerra, comunicar el fuego del entusiasmo á los pueblos de la provincia, y completar y aumentar con los naturales de la misma aquellos reducidos cuerpos que la guarnecian, como para aspirar á que en la gran defensa de 1809 todo fuese debido al mismo territorio, en el que se puso á prueba lo que puede el amor á la patria.

»Cuán cierto es lo que acabamos de decir, se demuestra con la reseña que hoy termina, sin que sea nuestro ánimo rebajar en lo más mínimo el extraordinario mérito de los entendidos y prudentes militares que dirijieron la defensa de 1809, ni ménos poner en duda el heroísmo del General ilustre que con ella se inmortalizó.

»Pero sea como fuere, habráse visto el carácter esencialmente popular del levantamiento de Gerona en favor de la independencia del país, carácter que no sé borró un instante siquiera y que se presenta hasta en los mismos momentos de la rendición.

»Los grandes hechos no se improvisan. Sus causas son de la mayor importancia y sin su estudio en vano el hombre buscará una / esplicacion que le satisfaga. Pues bien, nosotros hemos investigado y detallado con la mayor minuciosidad las causas del sitio de 1809, del suceso más grandioso que registra Gerona en sus gloriosos fastos, y de ellas deducimos que si el General Alvarez pudo desplegar su heroísmo, si los Jefes pudieron demostrar su valor y sus conocimientos y la guarnicion toda brillar con aquella inquebrantable constancia y aquella severidad de ánimo que parece imposible mantuvieran; en una palabra, si pudo llevarse á cabo una de las defensas más memorables que registra la historia militar de las naciones, fue porque el vecindario todo, sin distincion de sexos ni edades, preferia la muerte á la rendicion, hasta el punto de que [...] se llevó á cabo contra su voluntad.»²²

Completa aquesta visió, alguns passatges del seu discurs al Certamen de l'Asociación Literaria de Gerona:

«Todos los pueblos tienen su día de gloria. Gerona los cuenta en gran número, descollando entre ellos la epopeya que durante la guerra de la Independencia tuvo aquí el sangriento desarrollo [...].»²³ I també: «Cada

²² GRAHIT, 1881: 172-173.

²³ GRAHIT, 1897: 17.

vez que visito la capilla que levantaron nuestros pasados, como religioso mausoleo para el patrón del obispado, siento fortificarse mi ardiente amor á Gerona y me asalta en confuso tropel el recuerdo de sus glorias. Allí veo sintetizados, con severo é imponente mutismo, los dos grandes sentimientos que dominaban á los gerundenses en la epopeya que os he recordado: el mártir santificado de la fé de Jesucristo, acojiendo amoroso bajo su mismo techo al mártir de la pátria».²⁴

D'aquests curts fragments es desprenen molts aspectes de la visió que Grahit té dels setges. La seva lectura és nacional, popular i moral. Les essències nacionals espanyoles eternes –patriotisme, heroisme, religiositat– foren les que nodriren aquells gironins que s'aixecaren contra l'invasor justament per defensar aquestes valors. Tal com estableixen els grans autors de la Guerra de la Independència, la lluita popular patriòtica comporta l'heroisme i canalitza totes les valors espanyoles. És l'expressió local del discurs conservador oficialista paradigmàtic: l'essència espanyola són els homes i la moral catòlica, que renoven constantment el seu patriotisme al llarg de la història en grans gestes.²⁵ Malgrat la valoració positiva d'Álvarez i els oficials, aquests gloriosos personatges pogueren desplegar el seu heroisme gràcies al substrat popular que sostenia la lluita per la fe catòlica i per la pàtria espanyola. Sense el poble de Girona no hi hauria pogut haver un Álvarez de Castro. El governador, a diferència del que oferien d'altres historiadors o els literats dels setges, és inserit dins el context i la mecànica popular. En el fons, no hi ha una crítica a Álvarez, de la mateixa manera que no surt del discurs històric oficial; simplement l'adapta a un públic gironí al qual cal recordar les gestes dels seus pares, els avantpassats directes que van renovar la seva adhesió patriòtica, de la mateixa manera que ho han de fer els descendents. I això passa per relativitzar el paper d'Álvarez enfront del paper dels gironins.

En un altre ordre de coses, Grahit no maximitza i emfatitza grans esdeveniments concrets. El deversall d'informació que recopila li serveix per comprendre que cada moment, cada actuació i cada personatge eren una part del tot, d'un únic cos de lluita i heroisme que fou el setge

²⁴ GRAHIT, 1897: 33.

²⁵ PELLISTRANDI, 2004: 325.

de 1809 –principalment aquest setge. No es destaca ni la companyia de Santa Bàrbara, ni la Cruzada Gerundense, ni el 19 de setembre de 1809. Les petites històries no tenen l'entitat necessària per erigir-se autònomament de l'epopeia gironina de 1809. Finalment, l'enemic francès és omès i no se'l criminalitza. Potser una recerca més aprofundida permetrà de conèixer si Grahit elaborà alguna visió sobre l'invasor francès.

Emili Grahit i la seva obra històrica representen l'espirit nacionalcatòlic, oficialista i localista de la Restauració. És un personatge-típus. Adscrit políticament a un partit dinàstic –el Partit Liberal– per tradició familiar –i possiblement per xarxa clientelar– més que no pas per ideologia, el conservadorisme de l'historiador local positivista representa a les seves obres sobre els setges napoleònics de Girona la conversió de l'aixecament revolucionari en l'heroisme militar del poble espanyol.²⁶ Acomplia els propòsits del discurs acadèmic oficial de la restauració, marcat per les reserves vers aquell procés històric de la Guerra de la Independència.²⁷ La tasca de Grahit responia, en suma, a una revisió de la Guerra de la Independència, de la mateixa manera que els grans autors de la Guerra de la Independència ho feren aleshores. S'esborrava el discurs liberal de Toreno i se substituïa per un discurs conservador, militar, positivista i heroic. Es defuig el contingut polític liberal de la guerra i s'entronitza una imatge d'unitat enfront de l'ocupant.²⁸ Era la base del mite, d'un nou mite de la guerra, d'encuny conservador. Per al cas dels setges, el nou mite –definitiu, únic i canonitzat– rebé l'impuls de la intel·lectualitat gironina de la segona generació, la dels fills dels defensors, en la qual s'integrava Emili Grahit. La llibertat per la qual lluità el poble gironí desaparegué i el nacionalcatolicisme de la Restauració a Girona incidí en el patriotisme i la fe religiosa com a motors de la lluita popular gironina, encarnada en l'heroisme dels setges de 1808 i 1809. El cànon del mite nacional dels setges se sintetitza en la glòria i l'heroisme dels defensors gironins, que guanyaren la immortalitat en la seva resistència i victòria moral sobre la gran potència francesa. Grahit incideix en l'efecte de la fam, les malalties i la ruïna per explicar la catàstrofe gironina

²⁶ HOCQUELLET, 2008: CXX.

²⁷ JOVER, 1998: 341-344.

²⁸ PELLISTRANDI, 2004: 297-298.

i magnificar l'heroisme, a part de presentar una capitulació obrada en contra d'un poble, d'una Girona exsangüe que volia resistir fins al final. Tot lliga al discurs de Grahit. No hi ha fissures. És una història lineal, de via única, sense complexitat. Com el mite que nodrí aquest discurs històric, inserit dins un discurs nacional oficial.

L'APOLOGETA DE LA IMMORTAL GIRONA: ENRIC CLAUDI GIRBAL

L'altre historiador gironí del període fou Enric Claudi Girbal (1839-1896). No es convertí en un historiador especialitzat, com el seu amic i coetani Emili Grahit, en els setges de Girona, sinó que tractà moltes altres temàtiques ben diverses; sempre gironines, això sí. Nomenat membre corresponent de la Real Academia de la Historia i cronista oficial de la ciutat de Girona, ocupà durant tota la seva vida professional el càrrec d'arxiver de la Diputació de Girona i la secretaria de la Comisión Provincial de Monumentos de la dita institució. Igualment, fou un dels fundadors de l'Asociación Literaria de Gerona i el redactor en cap durant gairebé vint anys de la *Revista de Gerona*.²⁹ Per entre alguns temes que tractà destaquen el dels establiments d'ensenyament, el de la història dels jueus de Girona, el del títol de Príncep de Girona i, naturalment, el dels setges de Girona el 1808 i 1809.³⁰ Encara que Grahit i Girbal foren l'expressió de la historiografia de la Restauració a Girona –i se'ls ha posat de costat sota la denominació de l'«Escola de Girona»– la seva formació i els seus mètodes divergeixen. Grahit era advocat i s'havia format en uns ambients barcelonins en plena eclosió de la Renaixença; Girbal rebé una formació de lletres al seminari de Girona i fou marcat per la seva poca o nul·la connexió amb moviments culturals de fora de Girona. Semblantment, no s'ha d'oblidar la faceta literària de Girbal, que cultivà la poesia sota el pseudònim de «Trovador de l'Onyar». Grahit i Girbal compartien un projecte històric i polític, però no l'expressaven de la mateixa manera en els seus treballs d'història, per tal com Girbal, relativament allunyat dels mètodes positivistes oficials, es deixava endur per l'apologia de l'esdeveniment històric.

²⁹ MIRAMBELL, 1965: 30-31.

³⁰ MIRAMBELL, 1965: 32.

La figura d'Enric Claudi Girbal és mal coneguda i hom disposa de molt pocs estudis sobre ell. Aquest oblit ja es forjà poc després de la seva mort, el 1896, i s'ha accentuat amb els anys. És per això que és fort difícil de confegir un perfil ideològic del personatge, i encara menys de conèixer d'altres aspectes de la seva vida, tal com hom ha fet amb Emili Grahit. Això no obstant, la lectura de les seves obres permet d'esbossar el seu pensament històric i polític. Grahit i Girbal són l'expressió del mateix fenomen, revestit de formes diferents. Girbal fou un fervorós nacionalcatòlic, de perfil més agressiu que el de Grahit. Hi ha un enaltiment incondicional de la «región gerundense» dins la nació espanyola, essència indissociable de la fe catòlica, l'altre pilar idiosincràtic de la pàtria. La principal diferència rau en la metodologia i les formes que emprà Girbal en fer història; el cronista gironí s'oposa obertament al positivisme: «Hemos de confesar, mal de nuestro grado, que los tiempos presentes lo son evidentemente de frío, egoista cálculo y de grosero, desencantador positivismo».³¹ La lectura que elabora Girbal del positivisme és negativa, atès que el presenta com un científisme que exclou la creença i l'*engagement*. I ho aplica al cas dels setges i les valors que s'hi lliguen: «Hemos de repetirlo, aunque algunos lo tomen por impertinencia nuestra. Al observar como en tan pocos años ha menguado entre nosotros el sentimiento patriótico religioso que nos daba caracter propio y era admiración de los estraños, el ánimo se entrega á tristes consideraciones. El cambio acelerado de ideas y prácticas seculares, por principios y teorías que han amortiguado la fuerza poderosa de otros ideales y sentimientos, nos conduce á tristes augurios para los tiempos futuros, haciéndonos temer que lleguen para nuestros hijos dias de completa indiferencia. ¡Ay de ellos si, como todo induce á presentirlo, el sacrificio y el heroismo de nuestros padres concluyen por ser tachados de torpe ignorancia y grosero fanatismo, desconociendo que el lema de su bandera gloriosa era la salvación de los principios salvadores que dignifican al hombre, hacen grandes y poderosos á los pueblos y afianzan la sociedad sobre bases sólidas y permanentes!...».³² El discurs de Girbal va més enllà que l'oficialisme nacionalcatòlic de la Restauració i se situa dins els

³¹ GIRBAL, 1889a: 161.

³² GIRBAL, 1889a: 163.

plantejaments dels neocatòlics espanyols.³³ Encara que durant la Restauració els neocatòlics convergiren dins el nacionalcatolicisme, hom pot distingir la intransigència de Girbal –enfront el discurs més moderat i oficialista del seu company Grahit. Tant Girbal com Grahit uneixen nació i religió, però hom distingeix una gradació en el seu discurs, car Girbal és amarat d'unes fermes valors tradicionals i d'un pòsit neocatòlic que no té Grahit.

El discurs històric de Girbal no té l'elaboració del de Grahit. El seu contemporani gironí coneixia el discurs oficial del règim de la Restauració i l'aplicava. És per això que emprava el positivisme que des de la Real Academia de la Historia i mitjançant els grans historiadors de la Guerra de la Independència s'articulava, per bé que després Grahit amagués les obres de referència. Girbal, tot i pertànyer a la Real Academia de la Historia, és aliè a la metodologia i el discurs academicistes. L'única cosa que li queda és l'apologia. Naturalment, hi ha l'elogi dels gironins «[...] héroes y modestos patriotas, gloriosos defensores de la Independencia Nacional, [...]»,³⁴ vist que era el públic consumidor dels seus treballs localistes. Més enllà d'aquest fet, l'anàlisi històrica i el seu discurs ideològic són molt vagues. No té una estructura clara. Parla de fe i patriotisme i de la valor de l'heroisme, però tot queda en una buidor apologètica.

Amb aquest pensament històric i polític tan poc elaborat, s'evidencia que Girbal tenia una ferma i única obsessió a ressaltar tant com fos possible la fe, el patriotisme i l'heroisme dels defensors de Girona. Res més. Tot s'hi supedita. En conseqüència, la variabilitat i diversitat de temes tractats és molt escadussera. Pràcticament no hi ha cap anàlisi de la figura d'Álvarez, ni dels francesos, ni dels gironins. Pren, això sí, alguns fets que serveixen de suport a la demostració de l'existència d'aquestes valors gironines. És una mena de reivindicació dels models morals de la primera generació de gironins, la dels defensors, en uns temps on, segons ell, ja no hi havia un «[...] generoso ardor de patriotismo verdadero y desinteresado».³⁵ Les obres de Girbal sobre els setges napoleònics foren –i són– obres menors,

³³ ÁLVAREZ JUNCO, 2001: 406–407. El pensament de Girbal s'adiu a una amalgama simplista de les idees neocatòliques. És una línia de continuïtat que hom troba encara dins el nacionalcatolicisme, per entre aquells que provenen d'aquesta cultura *neo*.

³⁴ GIRBAL, 1889a: 161.

³⁵ GIRBAL, 1889a: 162.

sense gaire importància historiogràfica, a nivell de les aportacions de dades novel·les. Amb tot, serviren per construir un altre corpus del mite dels setges, molt apologètic, simplista i agressiu, més «usable» i militant que el de Grahit. No representava el discurs històric oficial de la Restauració, però s'hi emmotllava correctament.

Tota la seva producció sobre els setges es troba a la *Revista de Gerona*. Els articles pròpiament històrics, amb una certa recerca bibliogràfica i de fonts documentals, són «Cruzada Gerundense», de 1880, i «La Compañía de Santa Bárbara en la Guerra de la Independencia», també de 1880. Ambdós articles són unes recopilacions dels participants al cos de voluntaris de la Cruzada Gerundense i a la femenina Companyia de Santa Bàrbara. Per al primer article es basà en els papers de qui fou secretari de la Junta de Girona el 1808 i 1809, Francesc Puig i Dorca. Afirmar Girbal que també consultà d'altres fonts primàries, però no les indica.³⁶ Per al segon article emprà la *Historia del siti de Girona en 1809* de Cutchet (1868), la *Historia militar de Gerona* de Minali (1840), el *Journal des operations de l'armée de Catalogne en 1808 et 1809* de Saint-Cyr (1821),³⁷ la *Historia político-crítico-militar* de Cúndaro,³⁸ un article d'Adolf Blanc titulat «Un recuerdo á las heroínas catalanas en 1808», publicat el 1864, i els exemplars del *Diario de Gerona* de l'època amb els edictes referents a la Companyia. La confecció de les llistes, parcials, dels defensors de 1809 permet de concretar la vaguetat del concepte impersonal de *defensors*. Amb aquestes llistes aqueixos prenen nom i cos i humanitzen el fet. Amb tot, és una aportació historiogràfica menor, molt més anecdòtica i temporal del que sembla. Per exemple, Girbal emfatitza alguna persona, com Mariàngela Bivern, i dibuixa la història de la família i la seva activa participació en els setges. No deixa, en el fons, d'ésser una tasca que havia de satisfer aquelles famílies gironines que tenien algú que participà als setges... Era una forma de lligar a un esdeveniment nacional cognoms d'un present local.

La resta d'articles posteriors, llevat d'un d'ells, no tenen cap mena de

³⁶ GIRBAL, 1880a: 177.

³⁷ El fill d'Enric Claudi Girbal, Ferran Girbal Jaume, féu una traducció de la part d'aquest diari dedicat al setge de Girona 1809 per a la *Revista de Gerona* el 1895. Vegeu la bibliografia per a la referència completa.

³⁸ Aquesta obra era inèdita el 1880, atès que no s'edità per primer cop fins el 1887.

rellevància o aportació historiogràfica. Es tracta d'articles-excusa, on es canalitzen les valors de la generació de Girbal i s'intenta de demostrar per la part de l'autor que el fet històric dels setges s'hi lliga indissociablement. En aquesta línia hi ha «El voto de ciudad del 20 de junio» (1884), que narra l'elevació de Sant Narcís a *Generalísimo de mar y tierra* després del primer setge de 1808; «La Nación en deuda con la inmortal Gerona» (1888), on es reclama l'aplicació d'una vegada per totes de les promeses que la Junta Central féu a la Girona exsangüè; «El 20 de junio de 1808. –Recuerdo glorioso» (1889), on, com hom ja ha vist, s'exalten les valors dels defensors dels setges en un present degenerat; «A la memoria de los ilustres defensores de Gerona en 1808 y 1809» (1889), on es reproduïx un discurs de Girbal de 1873 que pronuncià en la commemoració dels setges; «Monedas de Gerona de 1808 y 1809» (1892), on realitza un estudi de la numismàtica gironina durant els setges; i «Reliquias veneradas de la Guerra de la Independencia», on narra la troballa a València d'unes condecoracions militars establertes per algunes accions de 1808. S'exclou d'aquest grup «Bibliografía histórica de Gerona» (1881), que presenta la bibliografia a la qual l'historiador tenia accés per al coneixement de la història de Girona. És un bon exemple per conèixer les fonts que emprava Girbal per als seus treballs. No hi ha, tanmateix, cap font nova a les que hom ha esmentat fins ara. En suma, tots els articles agrupats ací presenten algun fet irrisori que és utilitzat com a excusa per enaltir els setges. En el cas de les monedes gironines de 1808 i 1809 és molt clar quan arriba a qualificar-les de «[...] monumentos parlantes de una época tan terrible como gloriosa para España y que afianzó otra vez para Gerona el título de su innegable Inmortalidad en las páginas de la Historia».³⁹

La lectura dels setges d'Enric Claudi Girbal que es desprèn de tot el que hom ha dit és eminentment nacional i religiosa, dins la susdita línia neocatòlica, sota la faísó d'un discurs bàsic i senzill. Les seves afirmacions passen solament per l'apologia. Res més: «Si los tiempos bíblicos nos ofrecen mujeres extraordinarias [...] poseídas por un valor heróico por la pátria [...]; los tiempos medios las catalanas de Tortosa que defendieron contra el moro aquella ciudad [...]; Gerona puede ufanarse con su *Compañía de Santa Bárbara*, ejemplo de patriotismo mujeril de los tiempos modernos».⁴⁰ O també: «Tales

³⁹ GIRBAL, 1892a: 168.

⁴⁰ GIRBAL, 1880b: 303.

fueron las valerosas compañías que formaron la noble CRUZADA GERUNDENSE durante el famoso sitio cuya defensa alcanzó para Gerona el título merecido de ciudad Inmortal. [...] Y pues muchos de ellos sellaron con su sangre generosa el suelo bendito de la patria nativa y casi ya todos pagaron el comun tributo de la naturaleza, al consagrar ahora sobre sus modestas fosas una lágrima de ardiente amor filial, elevemos á un tiempo, al evocar su memoria, una plegaria para el descanso de sus almas en el Señor».⁴¹ I encara també: «¡Llor, pués, á Gerona y á sus ínclitos defensores que sellaron con sangre generosamente derramada el amor á la Pátria, al Rey y á la Religión de sus mayores, en la gloriosa lucha de la Independencia española; honor eterno á los ilustres nombres que Gerona guarda en sus anales! La ciudad que se ufana con el título de Inmortal, puede aun ostentarlo con orgullo, pués al depositar sobre la tumba de aquellos héroes coronas de laurel y siempre viva entre religiosas plegarias, muestra patentemente que todavía alientan los hijos de aquellos fieles y patrióticos ciudadanos que gustosos sacrificaron sus vidas y haciendas, en aras del sentimiento tres veces santo simbolizado en su bandera!».⁴² Obres i contextos diferents; missatge i fórmula idèntics. L'apologia determina el que escriu Girbal. És l'única missió que el guia. Tot compartint una ideologia –amb diferències de bagatge i grau–, un objecte històric i un cercle intel·lectual, Grahit i Girbal tenen diferències rellevants. Grahit és tot un producte localista, nacionalista i oficialista de la Restauració, mentre que Girbal és, en si, el simplista i vulgaritzat pensament neocatòlic expressat en un període propici a aquelles idees, incloses dins el discurs nacionalcatòlic. Verament, Grahit i Girbal foren companys de viatge, membres d'una mateixa generació que compartia una visió i una construcció del mite dels setges de 1808 i 1809; mes la distància és profunda en la seva obra i tractament del fet històric. Amb tot, Girbal construí canó del mite nacional dels setges, encara que la seva aportació no fos tan determinant com la de Grahit.

❖ ❖ ❖

⁴¹ GIRBAL, 1880a: 194.

⁴² GIRBAL, 1889b: 294.

La historiografia gironina de la Restauració fou l'expressió d'un nacionalisme espanyol conservador en el món local que afaïçonà la memòria conservadora –o nacionalcatòlica– dels setges de Girona. Grahit i Girbal, ensems amb la resta de membres de la seva generació, en foren els artífexs, amb les seves semblances i diferències. Enfront d'una representació nacional dels setges d'origen liberal –del liberalprovincialisme espanyolista de la Renaixença, a nivell català⁴³–, elaboraren la representació nacional conservadora i nacionalcatòlica, en consonància amb el que l'academicisme de la Restauració estava fent. El que el gran autor de la Guerra de la Independència durant la Restauració féu per a aquell fet històric nacional, ho féu Grahit per als setges de Girona el 1808 i 1809, per bé que amb les limitacions que hom ja ha identificat. Aquesta historiografia gironina portava, més ben dit, creava al món local de Girona i la seva àrea d'influència el cànon d'un mite nacional conservador dels setges, amb els mateixos paràmetres que el gran mite nacional de la Guerra de la Independència. Aquest mite fou el que acabà triomfant i subsistint a despit del mite nacional liberal, arraconat i desproveït de tot mecanisme de representació, que sí que va disposar la versió conservadora del mite. És per això que l'esplendor del mite dels setges de Girona tingué l'encuny conservador, gràcies al discurs històric i polític del qual es revestí. Superà –prescindí– de la revolució i el contingut liberal per atènyer el patriotisme i l'heroisme del fet històric. Aquest fou l'eix principal del mite nacional dels setges, de la mateixa manera que ho era el mite nacional de la Guerra, segons el que esbossaren els grans autors nacionals i l'oficialisme historiogràfic de la Restauració. Nogensmenys, cal avaluar la importància i la difusió d'aquesta historiografia gironina. Fou, en el fons, la que es desplegà sobre el terreny, sobre l'àmbit local gironí i ací quedà presa i constreta. Al defora no tingué cap mena d'impacte o d'importància. En realitat, vistes les limitacions d'aquesta historiografia –l'excés de localisme de Grahit i el simplisme i manca de mètode i discurs de Girbal– i la seva similitud amb el contingut i la forma la historiografia nacional espanyola oficial, no suposa cap impediment en la formació a nivell regional català i nacional espanyol d'una idea dels setges. A la fi, la idea que es tingué dins la historiografia catalana i espanyola no difereix gairebé gens de la que

⁴³ MICHONNEAU, 2005: 198-201.

s'afaiçonà a Girona; únicament Girona, en tant que escenari històric del mite nacional dels setges, fou la reserva espiritual natural d'aital mite que, dins el discurs històric i polític nacional, passava a ésser una peça més del gran mite nacional de la Guerra de la Independència. Emperò, això tampoc és un fenomen estrany, atès que era l'expressió local d'un discurs nacional, d'una història nacional que es complementava amb aquella particularitat i *microhistòria nacional* de la Guerra de la Independència.

BIBLIOGRAFIA

- ÁLVAREZ JUNCO, JOSÉ (2001), *Mater dolorosa. La idea de España en el siglo XIX*. Madrid: Taurus.
- ARCHILÉS, Ferran (2006), «'Hacer región es hacer patria'. La región en el imaginario de la nación española de la Restauración», a *Ayer*, 64, pp. 121-147.
- GIRBAL, Enric C. (1880a), «Cruzada gerundense», a *Revista de Gerona*, iv, pp. 175-194.
- (1880b), «La Compañía de Santa Bárbara en la Guerra de la Independencia», a *Revista de Gerona*, iv, pp. 253-264, 294-303.
- (1881), «Bibliografía histórica de Gerona», a *Revista de Gerona*, v, pp. 121-135.
- (1883), «A Girona, corrandas patrióticas», a *Revista de Gerona*, vii, pp. 304-305.
- (1884), «El voto de ciudad del 20 de junio», a *Revista de Gerona*, viii, pp. 161-166.
- (1888), «La Nación en deuda con la inmortal Gerona», a *Revista de Gerona*, xii, pp. 129-133.
- (1889a), «El 20 de junio de 1808. —Recuerdo glorioso», a *Revista de Gerona*, xiii, pp. 161-163.
- (1889b), «A la memoria de los ilustres defensores de Gerona en 1808 y 1809», a *Revista de Gerona*, xiii, pp. 289-294.
- (1892a), «Monedas de Gerona de 1808 y 1809», a *Revista de Gerona*, xvi, pp. 161-168.
- (1892b), «Reliquias veneradas de la Guerra de la Independencia», a *Revista de Gerona*, xvi, pp. 353-355.
- (1893), «Gerona en el teatro (apuntes bibliográficos)», a *Revista de Gerona*, xvii, pp. 257-260.
- (1894a), «La defensa de Gerona en la Guerra de la Independencia (notas artísticas)», a *Revista de Gerona*, xviii, pp. 291-294.
- (1894b), «A la inmortal Ciudad», a *Revista de Gerona*, xviii, p. 307.
- GOUVION-SAINT-CYR, Laurent de (1895), «Páginas históricas del Sitio de Gerona en 1809» (GIRBAL JAUME, Ferran trad.), a *Revista de Gerona*, xix, pp. 120-127.

- 147-159, 187-191, 212-223, 246-255, 273-287, 302-315, 337-346.
- GRAHIT I PAPELL, Emili (1872), «Recuerdos del sitio de Gerona de 1809», a *La Lucha*, 402-403.
- (1876), «La capitulación de Gerona en 1809», a *Revista Histórica*, xxviii.
- (1876-1877), «Paso de la Reina de Etruria por la ciudad de Gerona en 1808», a *Revista de Gerona*, i, p. 352.
- (1878), «La Gazette de Gironne», a *Revista de Gerona*, ii (1878), p. 297.
- (1880), «Del levantamiento de Gerona, en 1808 á favor de la independencia patria», a *Revista de Gerona*, iv, pp. 47-54, 85-93, 135-140, 165-172, 215-224, 336-245, 381-388, 445-455.
- (1881), «Del levantamiento de Gerona, en 1808 á favor de la independencia patria», a *Revista de Gerona*, v, pp. 24-34, 96-103, 143-148, 165-.
- (1889a), «Las murallas de Gerona», a *Revista de Gerona*, xiii, p. 149-154.
- (1889b), «La plaza de Gerona en 1794», a *Revista de Gerona*, xiii, p. 301-310.
- (1890), «El general Don Blas de Fournás y su Diario del sitio de Gerona en 1809», a *Revista de Gerona*, xiv, pp. 21-30, 50-61, 80-91, 102-115, 139-151, 177-184, 208-215.
- (1894), *Reseña histórica de los sitios de Gerona en 1808 y 1809* (vol. i i ii). Gerona: Imp. y librería de Paciano Torres.
- (1896), *Historia de los sitios de Gerona en 1808 y 1809*. Gerona: Imp. y librería de Paciano Torres.
- (1897), «Discurso del Señor Presidente del Jurado», dins *Certamen de la Asociación Literaria de Gerona 1896*. Gerona: Imprenta de Paciano Torres, pp. 17-33.
- (1902), «La Junta de Gerona en sus relaciones con la Cataluña en 1808 y 1809», a *Revista de la Asociación Artístico Arqueológico Barcelonesa*, iii.
- (1905), «Recuerdos del Sitio de Gerona. La última salida», a *Armonía*.
- (1959), «Principales defensores y sitiadores de Gerona en 1808 y 1809», dins *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, xiii, pp. 249-270.
- (2003), *Memorias de un ex-alcalde gerundense* (NADAL, Joaquim, ed.). Girona: Institut d'Estudis Gironins.
- HOCQUELLET, Richard (2008), «Relato, Representación e Historia», dins QUEIPO DE LLANO, José María, CONDE DE TORENO, *Historia del levantamiento, guerra y revolución de España*. Pamplona: Urgoiti Editores.
- JOVER, José M. (1998), «Restauración y conciencia histórica», dins REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA, *España. Reflexiones sobre el ser de España*. Madrid: Real Academia de la Historia, pp. 331-363.
- MICHONNEAU, Stéphane (2005), «Gerona, baluarte de España. La conmemoración de los sitios de Gerona en los siglos XIX y XX», a *Historia y política*, 11, pp. 191-218.
- MIRAMBELL, Enric (1965), «Enrique Claudio Girbal Nadal», a *Revista de Gerona*, 32, pp. 30-32.
- NADAL, Joaquim (2003), «Introducció», dins GRAHIT I PAPELL, Emili, *Memorias de un ex-alcalde gerundense*. Girona: Institut d'Estudis Gironins.

- NÚÑEZ SEIXAS, Xosé M. (2001), «The Region as Essence of the Fatherland: Regionalist Variants of Spanish Nationalism (1840-1936)», a *European History Quarterly*, 31 (4), pp. 483-518.
- PELLISTRANDI, Benoît (2004), *Un discours national? La Real Academia de la Historia entre science et politique (1847-1897)*. Madrid: Casa de Velázquez.
- PUIG, Lluís M. de (1976), «La guerra del francès i la 'Revista de Gerona'», a *Revista de Girona*, 75, pp. 171-176.